

UDK: 821.163.4.09-32

Lopičić N.

Pregledni rad

Sofija KALEZIĆ-ĐURIČKOVIĆ (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

sofija.kalezic@fcjk.me

KNJIŽEVNO DJELO NIKOLE LOPIČIĆA

Nikola Lopičić (1909–1945) istaknuti pripovjedač crnogorske književnosti između dva svjetska rata, rođen je u Podgorici; gimnaziju je učio na Cetinju, čije će mu podneblje i način života pružiti primarni predmetno-motivski nukleus u okviru kojeg se kretao tokom svog kratkotrajnog stvaralaštva. Nakon što je u Beogradu završio studije književnosti i jezika, radio je kao profesor u Bjeljini i Splitu. Godine 1941. priključio se ustanku, ali je uhapšen i interniran u logore u Albaniji i Italiji. Iz logora bježi 1943. i dolazi u Zagreb, gdje je ponovo uhapšen i sproveden u Jasenovac, a potom u Lepoglavu, u kojoj je strijeljan 1945. godine. Lopičić je počeo da piše još kao gimnazijalac, da bi u periodu između dva rata postao vrlo plodan pisac – osim nekoliko dramskih pokušaja i ostvarenja *Tudinac* sa motivima iz splitskog života koji su izgubljeni, ostao mu je nedovršeni roman *Ne diraj palmu* i veliki broj pripovjedaka „rasijan“ po tadašnjim listovima i časopisima. Prvo Lopičićevo djelo – zbirka pripovjedaka *Seljaci* publikovano je u Beogradu, 1939. godine, da bi nakon piščeve smrti bili objavljeni njegovi pripovjedni izbori *Domaće ognjište* (beogradska Prosveta, 1951), *Na kamenu* (cetinjska Narodna knjiga, 1953), *Glad i kamen* (titogradski Grafički zavod, 1965), *Brazde u kamenu* (beogradski Rad, 1976) i drama *Ne diraj palmu* (Cetinje, 1972). Najveći dio Lopičićevog stvaralačkog opusa publikovan je u okviru njegovih *Sabranih dela* 2002. godine, u izdavaštvu Stručne knjige iz Beograda, koji su priredili Vojislav i Đorđe Lopičić.

Ključne riječi: *književnost, rat, motivi, glad, kamen, stvaralaštvo, selo*

Pripovijedanje Nikole Lopičića obiluje pažljivim opservacijama, plastično modelovanim portretima, logičnim tokovima naracije, uvjerljivim primje-

rima upotrebe izvornog načina govora i lirskom toplinom. Pojedini književni kritičari su mu zamjerali na insistiranju „stvarnosnog“, što je zapravo predstavljalo jednu od idejnih osnova pokreta socijalne literature kojoj je ovaj stvaralac pripadao. Pored sedamdeset i sedam pripovijedaka, te blizu stotinu pjesama i desetak prikaza o djelima i pojavama književnog života svoga vremena, koje su se nalazile rasute po periodici, ovaj autor je iza sebe ostavio i dvije drame – *Na katedri* i *Serdar*. U člancima publikovanim u listovima i časopisima – *Književnom krugu*, *Zapisima*, *Pravdi*, *Zeti* i drugima, Lopičić se eksplicitno zalagao za novu literaturu i ulogu književnika, najveću pažnju posvetivši angažovanosti pisca i djela, stvaraočevoj klasnoj poziciji, uvjerljivosti socijalnog položaja junaka, kao i autorovom odnosu prema društvenoj stvarnosti.

Učestali motivi Lopičićeve proze daju se lako naslutiti preko naslova njegovih pripovjedaka: *Domaće ognjište*, *Seljaci*, *Loza* i drugih, sadržanih u jednom od najkvalitetnijih izbora njegove proze pod nazivom *Glad i kamen* (priredio Božo Milačić, Titograd, 1965). I pored toga što su tematska područja crnogorskog krša i tegobnog života na njemu, tretirana u crnogorskoj književnosti i prije Lopičićeve književne pojave, kod ovog stvaraoca nov je način na koji modeluje ruralnu zavičajnu motiviku, sa uočljivim elementima modernizacije stvaralačkog postupka, te upečatljivim prodorom u psihologiju junaka. U recenziji prve autorove pripovjedne zbirke, pod nazivom *Seljaci*, Ivo Andrić zaključuje da je „retko kada naslov jedne knjige u tolikoj meri odgovarao sadržini, kao u ovom slučaju. Sve ove pripovetke govore isključivo o seljacima i seoskom životu“, ujedno napominjući da „sve pripovetke imaju jaku socijalnu notu, ali bez suviše podvučene tendencije i bez literarnih nedostataka koji su u nas tako često pratili ovu vrstu književnosti“ (Andrić 2002: 231).

Književnu djelatnost, poput brojnih drugih literata, ovaj stvaralac započeo je stihovima, koje objavljuje rano, još od 1926. godine. Slobodno se može reći da se u Lopičiću pjesniku nalaze korijeni njega kao pripovjedača jer je pojedine motive obrađene u pjesmama, kasnije razvio uobličavajući ih u prozne tekstove, kakav primjer susrijećemo u ostvarenju *Lelek*. U rukopisnoj zaostavštini pronađena mu je poezija pisana nakon 1933. godine, koja je kasnije uvrštena u njegova *Sabrana djela*. Iste godine Lopičić je pripremio za publikovanje zbirku nazvanu *Seljačke pjesme*, koju nije stigao da objavi. Početni period njegovog poetskog stvaralaštva vezan je za motive neostvarene čežnje (*Dalekoj*, *Pitanja*, *Iskrena pesma*), kao i one koji se odnose na panteističko poimanje života (*Šta je to*, *Za daljinom*, *Sreća*, *Na putu* i druge). Tri velike teme njegove lirike predstavljaju priroda i seljak, a socijalne aspekte pronalazimo u brojnim motivima siromaštva, mučnog života na selu i jalove zemlje (*Zemlja naših sela*, *Seljakova jadikovka*, *Odlazak*, *Molba*, *Zemlja*, *Hrast*, *Potok*, *Pusta godina* i druge). Napisane su vezanim i slobodnim stihom, te pored

početničkih slabosti, u kasnijem razvojnem periodu u njima je upadljiv ozbiljniji pristup, suzbijanje patetike i izraza koji nose suvišak emocija. U manjem broju pjesama sublimirani su rodoljubivi (*Glas, Pobedniku*) i ljubavni motivi (*Jednoj gospođici, Tri pesme u spomen njoj*) i ostale.

Publicistička Lopičićeva djelatnost govori o tome da je ovaj literata diferencirao artistsku socijalnu književnost od one koju je procjenjivao kao neumjetničku. Smatrao je da je za nastanak tvorevina sa pravim umjetničkim smislom, pored zdrave ideje, potrebna i priroda samog pisca. Potvrđujući vlastito načelo da nema književnosti koja na ovaj ili onaj način nije tendenciozna, smatrao je da je talenat dar koga neosporno treba imati, ali nije zanemarljivo u čijoj je službi i čije interese štiti. „Između Ljubišinih romantičarsko-realističkih pripovijesti crnogorskih i primorskih“, Milorad Stojović je precizno locirao mjesto ovog književnika u krugu nacionalne literature, „i Lalićevih sinteza dramatičnih, istorijskih i etičko-psiholoških stanja našeg vremena, Lopičić čini onaj dragocjeni most u razvoju naše prozne književnosti, onu neophodnu duhovnu vezu – između naše prve priče i njenog savremenog dometa“ (Stojović 1987: 47). Ovaj stvaralac se nije isključivo bavio istorijskim, niti mitskim siževima – njega je interesovao savremeni život, svakodnevnica i patnja naroda, fenomen na koje je mogao odgovoriti vlastitim kreativnim osjećanjem i savješću.

Socijalna literatura samim sadržajem i idejnim programom ostvaruje postupni uticaj na crnogorsku književnu tradiciju, čime ublažava uticaj epskog kulturnog nasljeđa. Uz programske pretpostavke tekstova, tj. težnju da afirmiše socijalno profilisanu književnost, Lopičić otkriva sopstvena artistska interesovanja i pobude, pitajući se gdje je pravi lik Crne Gore u umjetnosti lijepe riječi: „Gdje je crnogorski seljak, njegov ubogi i nesrećni život, koji je on odvajkada provodio? Život crnogorskog seljaka ne postoji u književnosti... U posljednje vrijeme baš iz Crne Gore niče jedna mlada književnost, u kojoj se prvi put vidi da se govori o seljaku, prvi put se piše o njegovom životu i njegovim mukama. Prvi put ga vidimo da ostavlja zemlju i potuče se po svijetu, da zaradi i ishrani porodicu u ubogom kamenjaru. Prvi put ga vidimo da on trezvno razmišlja o mukama u kojima se nalazi. I po njihovim počecima može se povjerovati da Crna Gora neće živjeti pod stogodišnjom sijenkom Njegoševog hrasta, da će ona dobiti svoj izraz i istinsku pjesmu, priču i sliku o stvarnom životu“ (Lopičić 1934: 30).

Svojim pripovijetkama Lopičić čini zaokret u dotadašnjoj književnoj tradiciji, posebnu pažnju poklanjajući psihološkim portretima junaka, realizovanim u složenim i raznovrsnim nijansama. Inovativan je ne samo pristup tzv. seoskoj tematici, već i način na koji ovaj umjetnik modeluje sliku crnogorske provincije i etičko-moralnih imperativa njenih karaktera. Ova kompleksno ostvarena predstava plasirana je kroz uvjerljivu sliku patrijarhalnog vremena

i njegovih standarda, najčešće grubo nametnutih protagonistkinjama Lopičićevih proza (*Nevjesta, Djevojka*). Lopičićeve junakinje znaju za moralni pad, samokažnjavanje i progon iz sredine o čije norme su se ogriješile; njih biju tuga i nemaština, ali život za njih ipak predstavlja neprikosnovenu vrijednost i one punim plućima uživaju u njegovim škrtim darovima. Jedna od najzapaženijih pripovjedaka iz ovog kruga je *Jošana*, u čijem epilogu su opisani prvi znaci socijalne pobune protiv otimanja dobara i eksploatacije radne snage. Istoimena glavna junakinja, seoska nadničarka, nakon tragedije gubitka djeteta, poput Nilovne iz romana *Mati* Maksima Gorkog, predvodi seljačku pobunu, rastući do socijalnog i etičkog simbola. Romantičarsko poentiranje i naglašena poetičnost ne eksponiraju se kao literarni nedostatak u slučajevima autorske tendencije da pripovijednim postupkom izrazi konkretnu ideju i njome ponese raspoloženje čitaoca.

Opisujući vrijeme Prvog svjetskog rata, pisac tretira probleme bijede, zlodjela austrougarske vojske, komitski život (*Komad hljeba, U planinama*). Pojedine pripovijetke sa predmetom iz okupacije (*Čaše, Cokule, Ljubica*) manje su uspjele, ali ni one nijesu bez svoje dokumentarne i umjetničke vrijednosti. U ostvarenju *Markov smijeh* autor plastično prikazuje dane pod austrijskom okupacijom, svjedočeći o tome kako je čovjek ponekad izdržljiviji od životinje, a ona skuplja od čovjeka. Djelo *Čovjek* metaforično izražava Lopičićeva humanistička opredjeljenja, njegov pogled na svijet, preko lika Ciganina Jusufa, ispoljavajući misao koliko je pojedinac u slobodnom prostoru prirode ograničen vlastitim egoizmom. Tretiranje tematike starijih vremena prisutno je povremeno, kao u pripovijeci *Pop Lukina glava*, u kojoj je autor oživio sjećanje konakdžija na junačku smrt popa Luke Jovovića.

Na stvaralaštvo Nikole Lopičića velik uticaj izvršili su njegovi savremenici, posebno oni okupljeni oko *Nolita* i Jovana Popovića. Od primjera iz šireg književno-kulturološkog konteksta spomenućemo imena Stefana Mitrova Ljubiše, Marka Miljanova Popovića, Njegoša, Sima Matavulja, Iva Andrića... Ovaj stvaralac nije stigao da dovrši svoje djelo, budući da je stradao upravo kada je bio na pragu kreativne zrelosti i kada je mogao da pokaže pune mogućnosti svoga talenta, međutim – otvarajući put modernoj crnogorskoj pripovijeci, ono je postalo bitan elemenat naše književne tradicije. Kao što su navedeni autori, osobenošću motiva i originalnošću njihove obrade, produbljivali i oplemenjivali naš prozni izraz, tako je i Lopičić unio u njega vlastiti svijet, a jedan segment odnosa prema njemu predstavljao je i obračun sa svim pojedinostima koje poništavaju i unižavaju čovjeka, svodeći ga na objekat, sputavajući njegove ideale.

Ovaj pisac je u svoje pripovijetke unio sintezu narodnog i književnog jezika, pri čemu su došla do izražaja sva njihova bitna poetska svojstva, kao

i bogata stilogenost u kojoj se ogleda duh narodne leksike. Monološko-dijaloške forme ispoljavanja protagonista, nijesu opširne i razudene; njihov govor je skučen i škrt, smisaono gust, sveden na najnužnije, kao što su i sami ambijentalni uslovi u kojima junaci egzistiraju. „Kao što se cijenio zalogaj hleba“, Božo Milačić piše o značaju riječi u našoj narodnoj kulturi i tradiciji, „u Crnoj Gori se cijenila odmjerena riječ. U njoj se otkriva čovjek. Iznad svega skromnost. Lopičićevi seljaci se veoma malo smiju, malo se i šale. Jedan tegoban život pritisnuo ih je i potisnuo takve trenutke. Tek ponegdje zaiskri smjeh, zatitra duhovitost, ponese igra riječima. Tek toliko da se predahne od crnih misli, od briga, od umora i neizvjesnosti“ (Milačić 1977: 82). Jedna od rijetkih pripovjedaka koje sadrže duhovitu ironično-satiričnu konotaciju jeste ostvarenje *Klobuk*, što znači „šešir“ – koje na groteskni i uvjerljiv način govori o nesnalaženju Crnogoraca u dalekom i otuđenom svijetu Amerike. Djelo na epiloškoj granici sadrži neobičan obrt, a u fokusu naracije prisutno je nesnalaženje naše ekonomske emigracije u ambijentu stranih zakonitosti, kao i vječita prevaga muško-ženskih odnosa.

Ipak, pripovijetka sa kojom je Lopičić ušao u većinu antologijskih izbora njegovih ostvarenja jeste *Imanje*, dramatična storija o sudbini bračnog para, koji je prinuđen da bira između parčeta zemlje i života žene koja se povrijedila, radeći na imanju. Globalno posmatrano, svo Lopičićevo razumijevanje crnogorske žene, njenih potreba i osjećanja, odslikava se u njegovoj prozi, u kojoj žive majke mučenice, žene natovarene bremenom boli, koje svoju nježnost moraju skrivati, djevojke sputanih snova. Njena osobenost, bez obzira da li je u pitanju čobanica, domaćica, napuštena djevojka ili ostavljena supruga, ogleda se u snažnom osjećanju pravičnosti i ličnog dostojanstva. Ona, koja predstavlja početak i kraj svega, neće sputati vlastitu prirodu kada se lirski zanesu proljećem, muškim prisustvom ili erotski probudi dugim čekanjem muža iz tuđine (*Na oranju*).

Motiv osvete takođe čini konstantu Lopičićevog stvaralaštva, kao što je slučaj sa ostvarenjima *Krv* i *Loze*, kada navedeno osjećanje preplavljuje prozu i čini bit kazivanja. Spomenuta ostvarenja kompleksno i uzbudljivo iskazuju univerzalnu tragiku odslikanog vremena, označavajući krupan doprinos našem proznom izrazu – početak moderne crnogorske pripovijetke. I u drugim djelima, crnogorsko selo između dva rata karakterišu odlike prodora kapitalističkih društvenih odnosa, od raslojavanja, siromašenja i obespravljenosti do duboko poremećenih ličnih pobuda i pomanjkanja duhovne kontrole iz kontinuiranog stanja egzistencijalnog straha i nesigurnosti. Podjela na „kućice i nikogovije“, često prisutna u njegovim ostvarenjima, proizilazi kao izraz nužne vezanosti za vjekovnu plemensku organizaciju, ali i kao recidiv očuvanja nekadašnjih moralnih normi i običajnih kodeksa. Rijetke proplamsaje

nježnosti pisac je unio u likove majki (*Domaće ognjište*), kao i onu nijemu, ali duboku odanost djece prema roditeljima, naročito sina prema majci (*Mrgudova nevjesta*).

Svjestan da je savremeno doba uzdrmalo stare vrijednosti, pisac izražava nostalgiju za vremenom koje propada i bespovratno odlazi u prošlost, o čemu na uspio način govori pripovijetka *Guslar*, ostvareno najneophodnijom ekonomijom riječi, u okviru koje je eksponirana duša nekadašnjeg svijeta, koji lagano umire pred oblicima novog života. Dramatika motiva prelaza iz tradicionalnog u savremeno doba, te prve građanske orijentacije, prikazana je u najdužoj Lopičićevoj pripovijeci *Serdar*, po kojoj je autor napisao pozorišni komad koji nije izveden. Okvir radnje u ovom ostvarenju smješten je u ambijent Cetinja sa Lovćenom kao nacionalnim simbolom, dok je vrijeme dešavanja radnje Badnja noć 1918. godine – doba indikativno za početak bratoubilačkih borbi između „bjelaša“ i „zelenaša“. Mišljenja o vrijednosti ove pripovijetke nijesu bila ujednačena, a jedan od vrsnih poznavalaca Lopičićevog djela, Janko Đonović je pisao da je „pisac do tančina prostudirao ovaj lik, stvarajući figuru koja je tragična i komična u isti mah“ (Đonović 1979: 44).

U sugerisanju realnosti, koje najčešće posjeduje metaforično-simboličnu konotaciju, deskripcije u Lopičićevoj naraciji imaju značajnu funkciju, pa pejzaži u intenzivnijoj mjeri predstavljaju slike i simbole, nego dekorativni okvir samih zbivanja. Ovaj književnik je izbjegavao dugačke opise, često specifične za realiste, u kojima bi epilog detaljističkim manirom bio ožvijen i približen čitaocima. On je pružio jednostavne, sažete i snažne umjetničke predstave, čiji estetizam počiva na pojmovnoj i leksičkoj slikovitosti, kao i folklornoj izvornosti, koja u cjelini karakteriše Lopičićevo djelo. Jedan od najupečatljivijih „zavičajnih“ prizora ostvaren je u pripovijeci *Lelek*: „U junu crnogorsko selo je pusto. Izgleda kao da je na sto mjesta u njemu izbio požar, pa se čeljad posakrivala, pustila da gori i zemlja i kuća. Po kamenu, na crnoj zemlji, na cijelome putu, gori sunce kao upaljena drač. Oko mene zijevaju kuće, pale na zemlju, kao kokoš kad pod teškom žegom odjednom sustane“ (Lopičić 1965: 269).

Lopičić je bio stvaralac koji nije po svaku cijenu težio novim izražajnim mogućnostima, osim ukoliko one nisu bile potrebne da ispolje sadržaj kakve inovantne misaone koncepcije, pa u većini slučajeva radnja u njegovim pripovijetkama teče prirodno, slijedeći uzlaznu liniju unutrašnjeg intenziteta odvijanja. Kratkim opisom, simboličnom slikom pejzaža ili neposrednim dijalogom, on čitaoca direktno uvodi u događaje i atmosferu djela. Psihologiju junaka autor nam približava cijelim nizom kombinovanih postupaka kakve predstavljaju naracija, deskripcija, introspekcija, retrospekcija, metoda kontrastiranja karaktera, kao i dijalog, unutrašnji monolog itd. U stilskom sloju

djela nailazimo na slikovite primjere personifikacije („Crna drač se grčila“, „Lelek se razbi“) i poređenja („Nađe se u čovjeku sakrivene snage, kao u pretuljenom ognjištu“). Ipak, u jeziku Nikole Lopičića posebnu pažnju privlače metafore, koje su impresivne i upućuju na univerzalniju simboliku („bezuba baka“ – bijeda, „crne jabuke straha“ – bombe). I pored toga što se od klasičnih pisaca učio slikanju realnosti, on je u osnovi autor modernog senzibiliteta, kojeg karakteriše ekonomičnost jezika i metafora shvaćena kao sublimacija sinteze folklornog duha, dok je njegovo štivo misaono složeno i bogato asocijativnim podtekstom.

Prisustvo brojnih anahronizama u njegovom štivu, kao što su, na primjer, *ošvice*, *cokule*, *kotule*, *pretuliti*, *skubnuti* i tako dalje, omogućavaju snažan kolorit nijansama lokalnih govora junaka, i danas predstavljajući živu jezičku materiju područja stare Crne Gore. Uočavajući izvjesne nedostatke u Lopičićevom stilu, Andrić je pisao „da grešaka u stilu i jeziku ima, ali one nisu takve da se pisac njih ne bi mogao otresti. Kod njega se često boja lokalnog govora njegovih ličnosti meša sa piščevim kazivanjem, i to bez ikakve logike i doslednosti. Sem toga, ima izvesnih aljkavosti koje se ne daju ničim objasniti i koje pisac treba svakako da izbací pre štampanja“. I Đuza Radović imao je slično mišljenje: „Pored sve svežine i neposrednosti njegova izraza, on u jeziku katkada pokazuje priličnu nesigurnost i tvrdoću, da zbog toga u njegovom stilu ima mestimično krtih mesta i ulegnuća“ (Radović 1955: 245).

Još odavno je u literarnoj kritici primjećivano da je Lopičić sa do tada idealizovane problematike crnogorskog sela „strgao“ romantičarski zastor, odnosno epski plašt. U neveselu egzistencijalnu sliku života pod austrijskom vlašću ovaj stvaralac, osim socijalnih i psiholoških, nerijetko uvodi ljubavne motive. U njegovoj književnoj zaostavštini pronađene su i dvije drame: *Serdar* i *Na katedri*, od kojih je prva publikovana zahvaljujući Miloradu Stojoviću u jedanaestom broju titogradskog časopisa za književnost *Stvaranje* 1977. godine, dok je drugo dramsko ostvarenje objavljeno kao peti tom *Sabranih djela* nazvano *Drame i pjesme*. Osim što se predstavlja kao zanimljiv poeta zavičajne tematike, ovim djelima Lopičić se eksponira i kao vrstan dramaturg. Ostvarenje *Serdar* predstavlja vid dramatizacije istoimene pripovijetke, o kojoj je već bilo riječi i koja čini sliku propasti starog crnogorskog vida života, te odumiranja svijeta serdara, kapetana i perjanika. Obje njegove drame bave se društvenom problematikom i socijalnim aspektom egzistencije junaka, mada među njima postoji očigledna predmetna razlikovnost. Na modelovanje *Serdara* vidan uticaj je imalo pjesničko nasljeđe Crne Gore, naročito Njegošev *Gorski vijenac*, dok djelo *Na katedri* predstavlja priču o intrigama i lažima činovničko-prosvjetnog sloja građanstva, pružajući sliku grada i provincijalaca koji se u njemu bore za goli opstanak.

Za jedino romaneskno ostvarenje Nikole Lopičića, pod i danas savremenim nazivom – *Ne diraj palmu*, može se reći da i u ovom receptivnom momentu djeluje moderno. Pisac je djelo započeo u logoru Kolfjorito, a završio u Zagrebu, da bi nakon duže od decenije bilo pronađeno u zaostavštini hrvatskog pjesnika Antuna Boglića. Roman je objavljen 1972. godine, zahvaljujući priređivačkom angažmanu književnika Janka Đonovića, koji mu je dao naziv. Đonović navodi da ovo djelo čini svojevrsnu ispovijest posvećenu piščevim „splitskim“ danima, budući da je Lopičić još u logoru namjeravao „da napiše roman o svom životu u Splitu, o društvenim kretanjima i o autonomno-separatističkim težnjama na području Hrvatske pod kraj stare Jugoslavije“. U fabulativno-predmetnom sloju, konkretizovanim motivom zabranjene ljubavi između Crnogorca Ilije i Dalmatinke Vesne, predstavljen je sukob dva naroda – hrvatskog i crnogorskog, kao i dvije vjere – katoličke i pravoslavne. Ostvareno kroz sedamnaest poglavlja u kojima se hronološki prati slijed događaja, djelo na prološkoj granici sadrži sliku ljubavi dvoje mladih, a na epiloškoj – predratni kaos koji u nesprenni bračni par unosi nemir. Jedno od problem-skih područja ostvarenja, strukturirano na ideološko-etičkoj ravni, može se sagledati i preko monologa glavne junakinje Vesne (Palme), koji ideji romana pruža dozu višeznačnosti: „U nama svašta živi: u jednom momentu socijalisti, u drugom najveći reakcionari, u jednom ne virujemo u Boga, u drugom virujemo u vištice. Gdi nisu sve naši korijeni... Intelektualci – to je velika smiša svijui ideja i pojmova“ (Lopičić 2003: 288).

Autor u romanu *Ne diraj palmu* takođe donosi elemente socijalne literature, čineći vidan zaokret ka osavremenjivanju narativnog postupka i uvode-nju čitave lepeze antropoloških motiva. Lopičić vješto razvija dramsku tenzi-ju, odlažući kulminativni momenat, dok se česti dijalozi junaka smjenjuju sa autorovim deskripcijama Jadranske obale. Ovaj rukopis nije doživio preradu autora, pa se u pogledu jezika mogu uočiti brojne nedosljednosti, budući da je pisac paralelno koristio varijetete crnogorskih i dalmatinskih govora. Ipak, socijalno profilisana književnost ostvarena prepoznatljivim kvalitetom, subli-mirana je u pripovijetkama Nikole Lopičića publikovanim u brojnim izbori-ma, od kojih je za zbirku *Seljaci*, 1940. godine autor bio predložen za nagradu Srpske akademije nauka.

Uz Dušana Đurovića i Rista Ratkovića, Nikola Lopičić je najizrazitiji predstavnik proznog izraza u crnogorskoj književnosti tridesetih godina XX vijeka. Međuratna proza naših prostora polazila je od strogo realističkih prin-cipa, iako je ovo period najraznovrsnijih eksperimenata u domenu evropske umjetnosti, što se kod nas na poseban način ogleda u djelu Rista Ratkovića, a fragmentarno i kod cijelog niza književnika iz navedenog literarno-istorijskog korpusa. Lopičićev književni rad i razvoj potrajavao je svega nepunu deceniju,

ali je njegova literarna pojava utoliko zanimljivija što je za predmet svojih proza uzimao fenomene crnogorskog društva, specifične za doba u kojem je sam živio i stvarao. Pišući, lišen često dragocjene temporalne distance – u svojim pripovijetkama, kao i u segmentu vezanom za poeziju, dramu i roman – stvorio je originalno književno djelo, koje na pouzdan način govori o njegovom poznavanju životnih manifestacija i razvijenom opservativnom daru. Iz borbe za revolucionarne i društvene ciljeve proistekla je naglašena humanistička nota i poruka ove literature, međutim – Nikola Lopčić nije ostao na faktografiji i deskripcijama, što je bio slučaj sa pojedinim njegovim savremenima, već impozantniji dio njegovog opusa odiše svojim tragičnim smislom, koji podrazumijeva viši stepen emocionalnosti. Navedene pojedinosti uticale su na brojne književne kritičare, među kojima i Vojislava Minića, da Lopčićeve pripovijetke okarakterišu kao „jedinstvenu literarnu studiju crnogorskog čovjeka i podneblja prvih decenija dvadesetog vijeka“ (Minić 1987: 69).

Mada nastavlja klasični način pripovijedanja, Nikola Lopčić prevazilazi njegovu anegdotsku formu, pripadajući tipu pisaca koji koriste književnu tradiciju, nastojeći da je vlastitim stvaralačkim postupkom suptilno modernizuju, usavršavajući izražajne mogućnosti umjetnosti riječi.

Literatura

Primarna:

- Lopčić, Nikola: *Glad i kamen*, priredio Božo Milačić, Titograd, Grafički zavod, 1965.
- Lopčić, Nikola: *Ne diraj palmu*, priredio Janko Đonović, Cetinje, Obod, 1972.
- Lopčić, Nikola: *Domaće ognjište, Sabrana dela*, knjiga III, priredili Vojislav M. Lopčić i Đorđe N. Lopčić, Beograd, Stručna knjiga, 2002.

Sekundarna:

- Lopčić, Nikola: *Crnogorsi seljak u književnosti*, *Pravda*, 30/1934, br. 10578.
- Milačić, Božo: *Impresije o djelu*, predgovor knjizi Nikole Lopčića: *Glad i kamen*, Titograd, Grafički zavod, 1965.
- Tautović, Radojica: *Savremeni crnogorski pisci*, Cetinje, Obod, 1971.
- Minić, Vojislav: *Tvorac jedinstvene književne antropologije*, u knjizi istoimenog autora: *Pisci i koncepcije*, Titograd, NIO Pobjeda, 1978.
- Vujačić, Slobodan: *Crnogorska socijalna literatura*, Titograd, NIO Pobjeda, 1978.
- Stojović, Milorad: *Naš prvi moderni pripovedač*, u knjizi istoimenog autora *Nadmoć ljudskosti*, Titograd, NIO Pobjeda, 1987.

- Đonović, Janko: *Pogovor, Sabrana dela Nikole Lopičića VI*, Beograd, Stručna knjiga, 2002.
- Andrić, Ivo: *Nikola Lopičić – Seljaci, Sabrana dela Nikole Lopičića VI*, Beograd, Stručna knjiga, 2002.
- Cerović, Vuk: *Nikola Lopičić*, Novi Sad, ITP Zmaj, 2003.
- Racković, Nikola: *Leksikon crnogorske kulture*, Podgorica, DOB, 2009.

Sofija KALEZIĆ-ĐURIČKOVIĆ

NIKOLA LOPIČIĆ'S LITERARY WORKS

Nikola Lopičić (1909–1945), a prominent Montenegrin author of short stories was born in Podgorica. He went to high school in Cetinje, whose way of life and spirit would provide him with a primary subject-motif nucleus within which he moved during his short creative work. Having completed his literature and language studies in Belgrade, he worked as a teacher in Bijeljina and Split. In 1941 he joined the uprising, but was arrested and interned in camps in Albania and Italy. He escaped in 1943, coming to Zagreb, where he was arrested again and taken to Jasenovac, and then to Lepoglava, where he was shot in 1945. Lopičić began writing as a high school student, and in the period between the two World Wars, he became a prolific writer – besides several drama works, he wrote an unfinished novel *Don't Touch the Palm Tree* and a large number of short stories, “scattered” in the newspapers and magazines. His collection of short stories *Villagers* was published in Belgrade in 1939. Following his death, several more collections ensued. The largest part of Lopičić's creative work was published within his *Collected Works* in 2002, by Stručna knjiga from Belgrade. The editors of the edition were Vojislav and Đorđe Lopičić.

Keywords: *literature, war, motives, hunger, stone, creativity*